

INZET ALS ASSET

Hoe de Theaterkerk duurzaam werd

“Duurzaamheid is gaandeweg, op een natuurlijke manier op ons pad gekomen”, vertellen Bas Gerding en Frits Meurs van Theaterkerk Bommel. Het was niet een doel op zich toen ze de kerk in Gelderland ombouwden tot theater, maar door bepaalde keuzes, die ze vooral maakten uit praktische overwegingen, werden ze steeds duurzamer. Gerding: “Al rondlopend en erover pratend zag ik pas waar je allemaal het label duurzaamheid op kunt plakken.” | TEKST: DORINE SCHENK |

Ondanks dat de mannen het zelf niet meteen doorhadden, bleef het duurzame karakter van de Theaterkerk niet onopgemerkt. Eerder dit jaar leverden het ze de Duurzaamheidsprijs Lingewaard op, uitgereikt door de gemeente in samenwerking met de Coöperatie Lingewaard Energie. De oorkonde hangt trots in de hal bij de ingang.

Gerding en Meurs lopen door de 19e-eeuwse katholieke kerk en vertellen hoe die bijna vier jaar geleden, dankzij ruim 150 vrijwilligers, inzamelingsacties en genereuze financiële steun van een donateur omgebouwd werd tot een modern theater met drie

zalen en twee kleinere vertrekken voor bijvoorbeeld vergaderingen, muzieklessen of yoga-cursussen. Het project ontstond vanuit een aantal initiatiefnemers waaronder de Samenwerkende Muziekgezelschappen Bommel (SMB) en theaterproducent TOP. Gerding: “We zijn ontzettend trots op alles wat we hier samen met alle vrijwilligers en andere steun met veel liefde doen. Het is echt een vlieg-wiel geworden.”

De duurzame aspecten van de kerk komen grotendeels voort uit keuzes die gedurende het project met de vrijwilligers gemaakt werden. Samen zochten ze naar de meest

praktische oplossingen tijdens de bouw van het theater. “Er was bijvoorbeeld een tuinarchitect die de planten rondom de kerk die weg moesten toen er een zijvleugel bijgebouwd werd, wilde opvangen in zijn tuin. Hij heeft ervoor gezorgd tot ze weer terug mochten”, vertelt Gerding.

BAR VAN OUDE KERKBANKEN

Behalve de planten moest er meer worden opgeslagen omdat de vloeren eruit gehaald werden, onder andere om de techniekinfrastructuur voor elektra en communicatie aan te kunnen leggen en mooi weg te werken. Dat betekende dat alle kerkbanken, deu-

ren, het altaar en alle andere constructies eruit gesloopt moesten worden. Meurs: “Daarvan hoefden we niets weg te gooien omdat we alles in een oude brandweerkazerne in de buurt konden opslaan. Dankzij die opslag kon alles uit de kerk hergebruikt worden.” Zo is al het marmer van de altaarplaten verwerkt in de vleugel waar je de kerk binnenkomt.

Bij de opslag werden schildersmaterialen en apparatuur neergezet zodat bijvoorbeeld het uitgewerkte, droge hout van de kerkbanken geschuurd en bewerkt kon worden. “Zo zijn de bar en de tafels in de foyer gemaakt van de

De bar en de tafels in de foyer zijn gemaakt van de oude kerkbanken

oude kerkbanken. Dat kwam goed uit, want het is niet te doen om zoveel hout in te kopen”, vertelt Gerding, De armleuningplanken en knielbanken zijn samengesteld tot een holle structuur die dienstdoet als kasten achter de bar. Door de holle ruimtes in die structuur lopen de kabels.

Verder zijn de planken die onder de kerkbanken zaten op zolder hergebruikt om een brug te vormen bij het isolatiemateriaal en het luchtfiltersysteem dat daar geplaatst is. Er is daar isolatiemateriaal gespoten waar je niet zomaar overheen kunt lopen. Dankzij de brug kun je nog wel bij de draden waar onder andere de belichting en geluidstechniek aan hangt. Dit hergebruik was niet bedacht met het oog op duurzaamheid. Het was puur praktisch. “Het is zonde om weg te gooien wat je nog kunt gebruiken.”

“Het conventionele licht is tweedehands, dus ook duurzaam.”

Om het gevoel van de kerk vast te houden zijn er ook enkele onderdelen teruggeplaatst. Een paar banken zijn nog intact en staan in verschillende ruimtes. In een van de kleinere vertrekken staat een Mariabeeld en de klokken worden nog geluid. Het glas in lood is ook gebleven. Aan de binnenkant is daaroverheen een extra glasplaat geplaatst voor de isolatie. Zo heb je dubbel glas, zonder dat je het effect van het glas in lood verliest. Zelfs de tuin die verdwenen is door de uitbouw, is gecompenseerd door er een sedumdak op te leggen. “De buur die eerst uitkeek op een tuin is blij dat er nog steeds een groen uitzicht is.”

DUURZAME THEATERTECHNIEK

We lopen de theaterzaal in. Het oude koor is weliswaar verkleind, maar voor de rest in stand gehouden. Daar is nu de artiestenfoyer. Soms staat er een koor te zingen of speelt iemand op het orgel, dat er nog is en onderhouden wordt.

De hele basisverlichting in de kerk wordt voorzien door leds. Hier in het theater is ongeveer 75 procent van het licht ook led. Gerding: “De rest, het conventionele licht, is tweedehands. Dus ook duurzaam, bedenk ik me net.” De verlichting komt van Fairlight en Rent-All.

Toevallig zitten Fairlight en Rent-All ‘om de hoek’ in hetzelfde dorp als de Theaterkerk. Die techniek hoeft dus niet van ver te komen. Bijna al het andere in de Theaterkerk is ook lokaal gemaakt of opgeknapt. Het transport is dus ook duurzaam. Alleen de tribune komt van Jezet uit België. En de grote lamp die in de foyer hangt is

weliswaar door een Bemmelse kunstenaar ontworpen, maar omdat hij tegenwoordig in Zwitserland woont, is de lamp daar gemaakt. Hiervoor werden wel de glazen lampbollen gebruikt die eerder al in de kerk hingen.

We lopen naar de techniekruimte. Om daarin te komen moeten we door een oud kerkhek, dat behouden is. Gerding haalt uit een kluisje aan de muur de sleutel om het hek open te maken. “Hier komt de technische infrastructuur binnen en loopt het weer weg.” Die

infrastructuur is opgezet om zo multifunctioneel mogelijk te zijn. “Iedereen die hier komt, moet het zelf kunnen regelen. Ook als er weinig techniek nodig is.” De lichten worden daarom centraal aangestuurd door een KNX-systeem in een koppeling van theater- en zaalverlichting. Dat zorgt er bovendien voor dat als iedereen weggaat en het alarm aangezet wordt, alles uitgaat. Dat bespaart stroom omdat er niets per ongeluk aan blijft staan.

Verder is in de hele kerk geen gas meer; alleen elektra. Daarom werden in de techniekruimte nieuwe aansluitingen geplaatst. Voor het orgel is het prettig dat er niet meer met gas verwarmd wordt. Dat zorgde namelijk voor een te hoog vochtgehalte dat niet goed was voor het materiaal.

WARMTEBRONNEN EN ZONNEPANELEN

In de vroegere stookkelder van de kerk zit nu de techniek van de warmtepompen. Hiervoor zijn om de kerk heen tien bronnen geslagen van 160 meter diep die via een netwerk met elkaar verbonden zijn. Dit ging in samenwerking met ThermoPlus, het broninstallatiebedrijf van de Nathan Group. Gerding: “Aan een kant van de kerk konden we helaas geen bronnen maken, omdat daar het kerkhof ligt en daar mag je niet in.” Nu liggen de bronnen om de pastorie heen. Het benodigde aantal paste uiteindelijk wel, maar als er meer ruimte was geweest, dan hadden ze iets verder uit elkaar geplaatst kunnen worden. “Het slaan van die bronnen was een gigantische operatie. De hele tuin moest ervoor leeggeplukt worden.”

De kerk heeft nu naast de warmtepompinstallatie ook luchtbehandeling. Gerding: “Omdat de vloer er toch uit ging hadden we de mogelijkheid om behoorlijke buizen door de vloer heen te leggen. In de theaterzaal wordt nu de behandelde lucht ingeblazen aan de zijkant en onder de tribune in de grote zaal. Bovenin de kerk, boven de gewelven wordt het weer afgezogen door de pijpen. Bij de luchtbehandelingsinstallatie van dit systeem wordt de lucht opgewarmd of gekoeld met warmtepompen. Hiervoor wordt een gesloten warmtepompinstallatie gebruikt.

DOSSIER

“Klimaatinstallaties zijn mijn dagelijks werk bij ENGIE, maar het gebruik ervan voor een theater is lastig”, vertelt Gerding. Theaters hebben namelijk een rare belasting. Mensen komen meestal in een keer met veel tegelijkertijd binnen. Dan heb je ineens een gigantische warmtelast. “Het is bovendien lastig om voor zo’n compleet verbouwde kerk te ontwerpen hoe je je warmte en luchtbehandeling gaat doen. Het zijn geen ruimtes die je gemakkelijk kunt berekenen. Daarom doen we gaandeweg aanpassingen om het verder te verbeteren. Dat doen we allemaal in eigen beheer.”

GAANDEWEG

“In het begin waren er wat kleine problemen. Er bleek bijvoorbeeld veel warmte achter het orgel langs te verdwijnen. Dat is inmiddels geïsoleerd en dat scheelt behoorlijk. Sinds het laatste seizoen hebben we een redelijk hoog niveau qua comfort beleving bereikt.”

Meurs: “Je leert en past dingen gaandeweg aan. Afgelopen jaar hebben we bijvoorbeeld de warmtegeleiding in de foyer een beetje verandert. De warmte kwam van achterin en daardoor was het in de winter relatief koud als mensen net binnenkwamen. We hebben toen de koker die de warme lucht vervoert omgeleid waardoor hij nu op de vloer uitkomt, daar waar het het koudst is. Sindsdien is de temperatuur behoorlijk verbeterd.”

Die klimaatinstallaties zouden nog duurzamer kunnen door ze meer te regelen, zodat er bijvoorbeeld voorverwarmd of voorgekoeld kan worden. Gerding: “Maar het is lastig om klimaatwisselingen op korte termijn te voorspellen. Soms is het vrijdagmiddag dertig graden en moet je maandagochtend ineens stoken omdat het vijftien graden is.”

Een duurzame keus die wel bewust gemaakt is, is het dak met zonnepanelen. Daarvoor kreeg de Theaterkerk steun van een project uit de provincie. “Het kerkdak op het zuiden is tamelijk ideaal voor het opwekken van zonne-energie”, zegt Gerding. Het theater heeft zelf iets minder aan deze duurzame energie. “Overdag zijn er veel minder activiteiten dan ‘s avonds. Er zijn wel repetities, maar geen voorstellingen. Nu leveren we daarom vooral terug aan het net. Op termijn zouden we een techniek willen installeren om de elektriciteit van de zonnepanelen op slaan, zodat het ‘s avonds wanneer er voorstellingen zijn gebruikt kan worden en zodat de zonne-energiepieken niet verloren gaan.”

UNIEK SUCCES

“Het succes van de Theaterkerk is uniek en niet zomaar ergens anders herhaalbaar”, zegt Gerding. “Collega-theaters kunnen meestal minder gemakkelijk kiezen voor duurzaamheid. Bij negen van de tien theaters is het gebouw namelijk van de gemeente en de theatertechniek in ander beheer. Daardoor heb je de discussie wie er verantwoordelijk is voor wat. Dat heeft invloed op het doorvoeren van duurzame maatregelen. Wij hebben hier alles in eigen beheer en we zijn daardoor van niemand afhankelijk. Dat maakt veel beslissingen gemakkelijker.”

Verder was er een weldoener die een miljoen heeft geschonken en draagt de diverse samenstelling van de vrijwilligers die het theater draaiend houden en aan de verbouwing meewerkten bij. “Die groep is heel gevarieerd: van technici, puinruimers, goede organisatoren tot financiële mensen en projectleiders. Er was zelfs een gepensioneerde man van Peutz die in zijn werkende leven alleen maar kerken en akoestiek van kerken heeft gedaan.” Daarnaast zat het mee dat in de tijd dat de verbouwing begon, mensen gemakkelijker met vervroegd pensioen konden. Dat gaf mensen die dat wilden, de mogelijkheid om meer tijd in de Theaterkerk te steken. Dat is nu minder mogelijk. “Bovendien loopt het werk van vrijwilligers hier in Bemmelen door elkaar heen, waardoor er geen groepjes zijn, maar iedereen samenwerkt”, zegt Gerding. “Ik denk dat dat Bemmelen vrij uniek maakt.”

Een groep vrijwilligers komt nog steeds regelmatig samen om te bespreken wat er nog verbeterd kan worden. “De basis van de technische infrastructuur en logistiek is perfect”, zegt Gerding, “maar er zijn altijd kleine dingen die nog beter kunnen of onderhouden moeten worden.” Daarom is er elke dinsdagavond overleg en elke woensdag klusdag. Meurs: “We zullen nooit helemaal klaar zijn.” <<

KERKBEZOEK VPT-LEDEN

Op woensdag 27 november van 14-17 uur kunnen de leden van VPT een bezoek brengen aan de Theaterkerk Bemmelen. Daar zal de organisatie vertellen hoe het project is ontstaan, welke keuzes er gemaakt zijn voor het theater en hoe duurzaamheid op hun pad terecht kwam. Ook wordt er meer verteld over de manier waarop het theater gerund en onderhouden wordt. Aansluitend is er een discussie met verschillende technici met betrekking tot duurzame installaties. De bijdrage is €25 euro voor leden, €50 euro voor niet-leden.